

УДК 334:658.265(477)

Е. Г. МОРОЗ

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У СФЕРІ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У статті обґрунтовується доцільність застосування механізму державно-приватного партнерства у сфері водопровідно-каналізаційного господарства України, наводяться передумови впровадження й розвитку такої співпраці. Приділяється особлива увага впровадженню й розвитку інструменту концесії в сфері водопровідно-каналізаційного господарства України.

In the article the expediency of public-private partnerships mechanism applying in water supply and sewerage systems of Ukraine is grounded, the preconditions of introduction and development of such cooperation are adduced. The special attention to the introduction and development concession in the area of water supply and sewerage of Ukraine is allotted.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, водопровідно-каналізаційне господарство, концесія, інноваційно-інвестиційний розвиток

Питання державно-приватного партнерства (надалі - ДПП) набуває в Україні все більшого значення, оскільки економіка держави потребує значних інвестиційних ресурсів, як на державному, так і на галузевому рівні. Не є винятком галузь житлово-комунального господарства, зокрема підприємства водопровідно-каналізаційного господарства (надалі - ВКГ).

Однією із умов сталого розвитку національної економіки України є перехід підприємств, що надають послуги з водопостачання та водовідведення, на інноваційно-інвестиційний тип розвитку. Основні фонди підприємств ВКГ характеризуються високим ступенем морального і фізичного зносу, якість послуг з водопостачання та водовідведення, які надаються населенню та господарюючим суб'єктам знаходиться на незадовільному рівні, і як результат - на впровадження інноваційно-інвестиційних проєктів не

© Мороз Е.Г. – асистент Національного університету водного господарства та природокористування

вистачає ні власних, ні бюджетних коштів. Таким чином, ця соціально важлива ланка економіки потребує негайного розроблення та впровадження ефективних механізмів фінансування досліджуваної сфери діяльності. У багатьох країнах світу таким механізмом фінансування є державно-приватне партнерство (ДПП).

Актуальність теми нашого дослідження зумовлена недостатнім рівнем обґрунтування наукових розробок щодо визначення особливостей застосування та встановлення визначальної ролі державно-приватного партнерства як однієї з ефективних форм концентрації ресурсів влади, бізнесу і населення для прискорення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств ВКГ України. Взаємодія держави і бізнесу на основі партнерства є порівняно новим напрямом, що вимагає уважного і детального наукового дослідження. Не випадково дослідженню процесів становлення та розвитку державно-приватного партнерства присвячені праці багатьох учених і фахівців.

Метою даної статті є обґрунтування актуальності впровадження й реалізації проєктів державно-приватного партнерства у сфері ВКГ України загалом та такого інструменту співпраці ДПП як концесія, зокрема .

Для досягнення поставленої мети необхідно реалізувати наступні завдання:

- дослідити сутність, передумови впровадження, проблеми та роль механізму державно-приватного партнерства в довгостроковому розвитку водопровідно-каналізаційного господарства України;

- розкрити значення концесії, як фінансового інструменту державно-приватного партнерства, в процесі активізації інноваційно-інвестиційного розвитку господарюючих суб'єктів в сфері водопостачання й відведення стоків.

Тематика державно-приватного партнерства знайшла відображення в працях наступних науковців: О. Рогової, Е. Жернова, В. Варнавського, О. Головінова, М. Циганкова, О. Амоші, О. Вінника, Б. Данилишина, І. Запартіна, В. Мамонової, А. Павлюк, В. Тищенко, А. Гриценка, Р. Коуз тощо.

Водопровідно-каналізаційне господарство (надалі - ВКГ) – це надзвичайно важлива сфера діяльності, що забезпечує населення, комерційних та інших споживачів

послугами з водопостачання та водовідведення та суттєво впливає на соціально-економічний розвиток народного господарства країни. Діяльність ВКГ характеризується яскравим соціальним й екологічним спрямуванням.

Економічна діяльність підприємств водопостачання та водовідведення на засадах інноваційно-інвестиційної розвитку у рамках Концепції сталого розвитку потребує значних грошових коштів. Саме ці підприємства сьогодні, як ніколи, потребують негайних інновацій та інвестицій. У сфері водопровідно-каналізаційного господарства працюють 354 підприємства комунальної власності, із них 2 передано в оренду, 1 акціоноване. У зношеному та аварійному стані перебувають майже 33,2 % водопровідних і каналізаційних мереж [1]. Незадовільний технічний стан водопровідних і каналізаційних об'єктів призводить до того, що в окремих населених пунктах втрачається більше, ніж половина поданої в мережі питної води, загалом по Україні цей показник досягає майже 37 %. При цьому питомі витрати електроенергії на постачання води та відведення стоків становлять 1,57 кВт год на м куб. води та стоків [1]. Такі негативні тенденції призводять до пошуку й подальшої реалізації, по-перше, ефективних шляхів фінансування, які б дозволили залучити необхідну кількість інвестицій для модернізації та рекапіталізації матеріально-технічної бази підприємств сфери водопостачання і каналізації [1].

Враховуючи важливе суспільне значення підприємств сфери ВКГ, одним із пріоритетних напрямків інноваційно-інвестиційного розвитку України є реформування саме сфери водопостачання та водовідведення. У свою чергу запровадження інновацій, а саме проведення технічного переоснащення, модернізації та реконструкції морально й фізично застарілих основних фондів, вимагає використання значного обсягу інвестиційних ресурсів.

Нестача власних обігових коштів, неплатежі населення, недостатній рівень фінансування із державного та місцевих бюджетів, небажання щодо довгострокового кредитування банківським сектором підприємств сфери водопровідно-каналізаційного господарства та відсутність іноземних інвестицій в підприємства сфери водопровідно-каналізаційного господарства викликали необхідність у

розробці та впровадженні нових форм і методів фінансового забезпечення інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів ВКГ.

Саме тому актуальним є створення гнучкої системи співпраці між приватним сектором і державою, у рамках якої комерційні прагнення ділових структур можуть ефективно поєднуватися з вирішенням ключових загальнонаціональних завдань щодо впровадження інновацій у сферу водопровідно-каналізаційного господарства. Саме для вирішення проблеми фінансування інновацій без передачі майна у приватну власність використовується концепція державно-приватного партнерства.

Запровадження державно-приватного партнерства в Україні передбачено Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" [2].

Розвиток і розширення системи державно-приватного партнерства сприяли б вирішенню багатьох проблем на шляху інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств ВКГ. Партнерська співпраця держави й бізнесу повинна і здатна стимулювати економічну активність приватних структур та державних підприємств в інноваційній сфері, оскільки більшість підприємств ВКГ не в змозі скористатись інноваційними розробками. Сьогодні можна констатувати той факт, що навіть чинний закон про інноваційну діяльність не стимулює науково-технологічну активність ні державних, ні бізнесових структур в країні.

У сфері водопровідно-каналізаційного господарства країни склались певні передумови впровадження механізму державно-приватного партнерства, які полягають в наступному:

- підприємства сфери централізованого водопостачання й водовідведення є природними монополістами і мають гарантовані ринки збуту наданих ними послуг, а також досить значні обсяги реалізації, що є суттєвою перевагою стосовно інших об'єктів інвестування, де ринки потрібно завойовувати;
- у підприємств ВКГ є вагомий потенціал щодо зниження операційних витрат, пов'язаних із наданням послуг із водопостачання та відведення стоків за рахунок впровадження енергоощадних й ресурсозберігаючих технологій та скорочення непродуктивних втрат ресурсів.

Необхідно зазначити, що реалізація проектів модернізації комунальної інфраструктури на засадах ДПП є досить популярною у світі - як у розвинутих країнах, так і у тих, що розвиваються. За даними Українського центру сприяння розвитку публічно-приватного партнерства, за останні 20 років у світі було реалізовано більш 730 проектів ДПП у сфері водопостачання та водовідведення на загальну суму 65,5 млрд дол., у сфері енергетики (включаючи теплопостачання) – більш 1950 проектів на загальну суму біля 550 млрд дол. [3]. У свою чергу, виключно в Україні за такий же ж проміжок часу було реалізовано лише 25 проектів ДПП, в які інвестовано 12 млн.дол., з них близько 202 тис.дол. – у сфері водопостачання та каналізації [4].

В економічній літературі наведено чимало визначень щодо ДПП. Згідно із [5], під державно-приватним партнерством слід розуміти співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами - підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами.

На нашу думку, найбільш прийнятним є наступне трактування: державно - приватне партнерство — це сукупність форм середньо- і довгострокової взаємодії держави й бізнесу для розв'язання суспільно значимих проблем на взаємовигідних умовах. Для успішної співпраці необхідно чітко визначити і юридично закріпити між сторонами парнерства наступні питання:

- ресурси й внески сторін;
- розподіл фінансових ризиків й витрати;
- розподіл досягнутих результатів між сторонами в заздалегідь узгоджених пропорціях.

Розрізняють наступні форми реалізації інвестиційних проектів на засадах ДПП: державні контракти; орендні відносини; лізинг; створення державно-приватних підприємств корпоративного типу; розподіл продукції та прибутків на основі угод про розподіл продукції; угоди концесії.

У світі використовують такі фінансові інструменти державно- приватного партнерства, як: інвестиційні фонди, банки розвитку, корпоративні структури за участю держави, особливі економічні зони, венчурні компанії, венчурні та інвестиційні фонди, концесії.

Отже співпраця бізнес-структур із державними органами в межах ДПП може відбуватися за різними формами, такими, як контракти і підряди на здійснення певних суспільно необхідних видів діяльності, орендні відносини (лізингові), угоди про розподіл продукції, спільні підприємства, концесійні угоди тощо. Варіація взаємодії держави і приватного бізнесу може змінюватися залежно від обсягу переданих приватному партнерові прав власності, термінів та умов, передбачених відповідною угодою. При цьому держава виступає як суб'єкт влади і суб'єкт господарювання, приватний партнер — як господарюючий суб'єкт.

Державно-приватне партнерство сьогодні може бути використане як механізм взаємодії державних і приватних коштів з метою залучення інвестицій у модернізацію основних фондів, інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств ВКГ. Найбільш прийнятною формою співпраці державних органів (органів місцевого самоврядування) та комерційних структур у сфері надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення, одним із шляхів залучення приватного капіталу є концесія. Передача майнових комплексів, що надають послуги із водопостачання й водовідведення, у концесію законодавчо закріплена Законом України “Про концесії” та Законом України “Про особливості передачу в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, тепlopостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності”.

На нашу думку, під поняттям концесія у сфері ВКГ варто розуміти процес передачі органами місцевого самоврядування права на експлуатацію майнових комплексів підприємств сфери водопостачання й каналізації на термін від 10 до 50 років із зобов'язанням суттєвого поліпшення його основних фондів.

Одним із найважливіших принципів здійснення концесійної діяльності є оплатне використання об'єкта концесії. Концесійний платіж вноситься концесіонером

відповідно до умов концесійного договору незалежно від наслідків господарської діяльності та зараховується до державного або місцевих бюджетів.

Концесіонер обов'язково повинен фінансувати інноваційні енергоощадні, ресурсозберігаючі технології, прописані в концесійному договорі, знижуючи тим самим собівартість комунальних послуг, та сплачує концесійні платежі у міський бюджет.

При цьому концесіонер отримує прибуток від управління водоканалом, який формується за рахунок реалізації населенню та іншим комерційним споживачам наданих послуг за тарифами, встановленими в концесійній угоді. Графічно узагальнена схема механізму концесії майнового комплексу – водопровідних та каналізаційних мереж підприємств сфери ВКГ наведена на рис. 1.

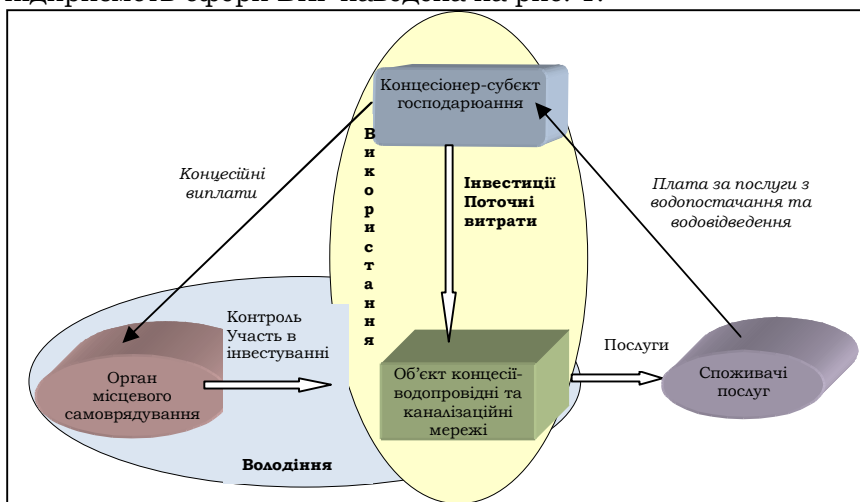

Рис. 1. Схема механізму концесії майнового комплексу – водопровідних та каналізаційних мереж підприємств комунальної форми власності у сфері ВКГ

Обов'язковою умовою при передачі об'єктів підприємства сфери ВКГ в концесію є забезпечення пріоритету здійснення інноваційних екологічних та соціальних проектів з метою активізації переходу досліджуваної сфери діяльності на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку.

Передача водопровідно-каналізаційних мереж та об'єктів, що перебувають у власності місцевих органів самоврядування, в концесію дозволить залучити значні обсяги приватних фінансових ресурсів у сферу ВКГ, досягти обґрунтованості тарифів на послуги водоканалів, підвищити якість питної води та розширити асортимент запропонованих послуг, демонополізувати та створити конкурентний ринок послуг з водопостачання та водовідведення.

Державно-приватне партнерство та концесія є одними із ефективних інструментів залучення грошових коштів у сферу ВКГ, що дозволяє вирішити нагальні еколого-соціальні проблеми суспільства, змінюючи схему фінансування діяльності соціальної інфраструктури і модернізації основних фондів. Тим самим концесія може прискорити перехід підприємств на інноваційно-інвестиційний тип розвитку.

Бібліографія

1. <http://minregion.gov.ua/>
2. **Програма економічних реформ на 2010-2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”.** [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
3. <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/derzhavu-ta-bznes-objednuje-zhkg-34131>
4. **Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні. Аналітична записка.** [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>
5. **Про державно-приватне партнерство: закон України від 01.07.2010 № 2404-VI** // Відомості Верховної Ради України, 2010. – № 40. – С. 524
6. Варнавский В. Г. **Партнерство государства и частного сектора: формы, проекты, риски.** В. Г. Варнавский // РАН: Институт мировой экономики и международных отношений. — М. : Наука, 2005. — 315 с.
7. **Про концесії: закон України від 16.07.1999 № 997 - XIV** // Відомості Верховної Ради України, 1999. – № 41. – С. 372

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В. І.

УДК 378 (477)

Т. О. ОЛЬШАНЦЕВА
І. Г. БРИТЧЕНКО

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ВНЗ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Досліджено основні шляхи покращення конкурентного стану вищого навчального закладу в умовах трансформації освітньої системи України.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, реформування освіти, якість освіти, конкурентоспроможність вищого навчального закладу.

The article examines the basic ways to improve the competitive situation of higher education during the transformation period of the educational system of Ukraine.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, реформування освіти, якість освіти, конкурентоспроможність вищого навчального закладу.

Постановка проблеми. Сьогодні, для якісного формування демократичного середовища країни необхідною умовою є реконструкція всіх соціальних інститутів. Так, особливої уваги набуває питання реформування та модернізації освітніх закладів вищої школи. Рівень розвитку вищої освіти в будь-якій державі визначає економічний благоустрій та соціальне благополуччя суспільства.

Інтеграція України до Європейського союзу стала початком перетворення системи вищої освіти та зближення її з європейською системою. Головна ціль такої інтеграції це підвищення якості освітніх послуг. До Болонського процесу Україна приєдналася у 2005 році на Конференції міністрів європейських країн. Цей крок вважається великим

© Ольшанцева Т. О. - заступник директора Міжгалузевого інституту підвищення кваліфікації та перепідготовки спеціалістів ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;

© Бритченко І. Г. - д.е.н., професор, директор Міжгалузевого інституту підвищення кваліфікації та перепідготовки спеціалістів ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»